

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

Ramar och konstruktioner -
en kärlekshistoria.

Anna Ehrlemark

Specialarbete, SV1301 15 hp
Ämne: Svenska språket
Termin: HT13
Handledare: Benjamin Lyngfelt

Sammandrag

Uppsatsen undersöker kopplingar mellan två språkresurser under utveckling, ramsemantikens frasnät och konstruktionsgrammatikens konstruktikon. Medan frasnät är databaser av semantiska ramar som beskriver lexikala enheters betydelse och semantiska valens, är konstruktikon databaser av konstruktioner som beskriver enskilda konstruktioners särdrag med avseende på form, betydelse och funktion.

Syftet med att koppla samman de två resurserna är att ytterligare bidra till systematiseringen och förståelsen av språkssystemet. Enligt ett konstruktionsgrammatiskt perspektiv är hela språket uppbyggt som ett nätverk av konstruktioner, från generella syntaktiska regler till enskilda ord – på alla nivåer en förening av form och innehåll. Eftersom frasnätets funktion är att beskriva lexikal mening borde också konstruktioner med en referentiell betydelse höra hemma där. Genom att analysera enskilda konstruktioners betydelseavgränsning och koppla dem till motsvarande semantiska ramar i frasnätet söker uppsatsen utvidga begreppet lexikala enheter till att omfatta också lexikala konstruktioner.

Både frasnät och konstruktikon är organiserade som hierarkiska nätverk, där mer specifika ramar och konstruktioner ärver egenskaper av mer generella. Genom enskilda kopplingsanalyser undersöks vilken information som ryms inom frasnätets beskrivningsformat och hur snäva eller generella betydelseavgränsningar som får rum där.

Med utgångspunkt i tidigare ansatser att koppla konstruktioner till ramar diskuterar uppsatsen också vilka kriterier som måste uppfyllas för att en koppling ska anses vara tillfredsställande.

Resultatet av undersökningen visar att kopplingar mellan konstruktioner och ramar är en framkomlig väg för att ge tydliga hänvisningar om konstruktionernas betydelse och användning inom skilda domäner. Det innebär att konstruktikonet närmare kan integreras med frasnätet och att frasnätet fylls med mer information om olika sätt att uttrycka mening i språket.

Nyckelord: *Ramsemantik, konstruktionsgrammatik, frasnät, konstruktikon, FrameNet, ram, konstruktion*

Innehåll

1. Inledning	4
2. Ramar och konstruktioner	5
2.1 Ramsemantik	5
2.2 Frasnät	6
2.3 Konstruktionsgrammatik	9
2.4 Konstruktikon	10
3. Att koppla konstruktioner och ramar	13
3.1 Syfte	13
3.2 Frågeställning	13
3.3 Tidigare ansatser	14
3.3.1 Ramar och konstruktioner – Berkeley	14
3.3.2 Ramar och konstruktioner – Göteborg	15
3.3.3 Ramar och konstruktioner – Tvärlingvistiska jämförelser	17
3.4 Metod	20
4. Analyser	20
4.1 Några figurativa konstruktioner	21
4.1.1 Kniven i lådan	21
4.1.2 Framför ögonen	22
4.2 Några adjektivistiska konstruktioner	23
4.2.1 Jämförelser	24
4.2.2 Så högt	25
4.2.3 Så fin	26
4.2.4 Hur kul som helst	26
4.3 Några konstruktioner för multiplicering, kalenderenheter och mått	27
4.3.1 Multiplicering	27
4.3.2 Kalenderenheter	28
4.3.3 Mått	28
4.4 Några verbmodifierande konstruktioner	29
4.4.1 Äta sig mätt	29
4.4.2 Kämpa på	30
4.4.3 De kivas	30
5. Diskussion	31
5.1 En trevande kärleksaffär	31
5.2 Kopplingskriterier	32
5.3 Frågor för framtida undersökningar	33
6. Litteraturförteckning	34

Tabeller

<i>Tabell 1. Frasnätets beskrivningsformat.</i>	8
<i>Tabell 2. Konstruktioner med olika grad av schematicitet.</i>	10
<i>Tabell 3. Konstruktikonets beskrivningsformat.</i>	12

Figurer

<i>Figur 1. Exempel på ram – Kidnappa</i>	7
<i>Figur 2. Exempel på ramhierarki</i>	7

1. Inledning

Allt måste hänga ihop.

Olika språkvetenskapliga teorier försöker skapa ordning i språket. Med hjälp av teoretiska modeller vill vi beskriva vad människor kan när de talar och skriver. Modellerna ska inte bara täcka in språkets alla möjligheter, utan också förklara dess begränsningar. Trots att språket är oändligt är det inte kaos. Våra modeller måste klara av att avgränsa språket från det osammanhängande, skilja språk från icke-språk.

För att klara av utmaningen har språkvetenskapen sysslat med generaliseringar och abstraktioner. Fonem och morfem kombineras till ord som har en betydelse, betydelsen beskrivs i lexikon med hjälp av andra ord. Ord kombineras till fraser och satser och text eller tal enligt principer som beskrivs i grammatikor med hjälp av andra ord. Ytterligare lager läggs till för att förklara mångfalden av variationer – kontext, pragmatik, informationsstruktur... Hela tiden med en finkänslighet för det omöjliga, teoriernas otillräcklighet och språkets gränser.

Allt måste hänga ihop, men än så länge kan ingen abstrakt modell förstå språket som en människa kan. Som tur är, kanske.

Syftet med den här uppsatsen är att skapa en gnutta mer ordning i en abstrakt språkbeskrivning. Den ansluter sig till den gren inom språkvetenskapen som kallas konstruktionsgrammatik. Allt måste hänga ihop, men konstruktionsgrammatikens viktigaste bidrag till språkvetenskapen är att släppa på den strikta uppdelningen mellan form och innehåll, mellan grammatik och lexikon. Språkvetenskapliga teorier som strävar efter skarpa generaliseringar har som bieffekt att de genererar fler och fler undantag. Konstruktionsgrammatiken släpper in undantagen i helheten.

Min undersökning handlar om att hitta kopplingspunkter mellan två språkresurser under utveckling – ramsemantikens frasnät och konstruktionsgrammatikens konstruktikon. Hur de hänger ihop (eller inte gör det) kommer naturligtvis att förklaras under vägen.

Uppsatsen inleds med en introduktion till de språkvetenskapliga teorier som ligger bakom koncepten 'ramar' och 'konstruktioner' samt hur ramar och konstruktioner organiseras i frasnät och konstruktikon.

Därefter följer en genomgång av tidigare ansatser att koppla konstruktioner och ramar, tillsammans med en utförlig presentation av uppsatsens syfte, frågeställning och metod.

Avsnittet med analyser utgör uppsatsens tyngdpunkt – där genomför jag en rad försök att koppla enskilda konstruktioner till ramar, med varierande resultat.

Med utgångspunkt i det analyserade materialet avslutar jag uppsatsen med att diskutera vilka slutsatser och hypoteser som kan dras inför kommande undersökningar av liknande slag.

Ramar och konstruktioner i en kärlekshistoria utan slut.

2. Ramar och konstruktioner

2.1 Ramsemantik

Ramsemantik är ett perspektiv på semantisk språkanalys som söker beskriva hur vår förståelse av världen uttrycks i språket (Gawron 2008, Fillmore & Baker 2010). Grundbegreppet 'ramar' ringar in de paket av kunskap, erfarenheter och bakgrundsinformation som vi människor använder oss av för att tolka och förstå vad som händer omkring oss. Det kan till exempel handla om vad vi förväntar oss att stöta på när vi går in på ett sjukhus, alla traditioner som förknippas med julafton i vår kultur, eller vilka kroppsdelar som bygger upp en människokropp.

När vi utvecklar vår språkförmåga lär vi oss att sätta ord på erfarenheter vi redan har gjort, eller lär oss ord för koncept som vi inte har stött på själva. Alla ord behöver ett sammanhang för att bli begripliga. Eftersom de flesta vet mycket väl vad "öga" betyder är det lätt att glömma att ögon får sin betydelse i förhållande till näsa och mun, eller till seende, lukt och smak. För att tolka och använda språket krävs hela tiden en mängd inlärd bakgrundsinformation, oftast så överinlärd att tolkningsprocessen är helt undermedveten (Fillmore & Baker 2010:318).

Vår kognitiva, erfarenhetsbaserade kunskap beskrivs inom ramsemantiken med hjälp av semantiska ramar. Varje ram kan liknas vid en scen där roller fördelas och rekvisita ställs fram. Ett sjukhusscenario innehåller till exempel ett medicinskt center, en patient, en läkare och ett sjukdomstillstånd som patienten söker hjälp för. Man föreställer sig att olika ord som hör hemma i sjukhussceneriet – till exempel *diagnos*, *sjuksköterska*, *operationssal* och *akutmottagning* – framkallar¹ den

¹ Fillmore & Baker (2010) använder termen *evoke* – i den här uppsatsen översätter jag termen till svenska som *framkalla*.

semantiska ramen 'sjukhusscenario' hos språkbrukaren. Den framkallade ramen innehåller all den bakgrundsinformation som gör att orden kan tolkas och användas på ett meningsfullt sätt.

En viktig poäng är att man inom ramsemantiken inte utgår från ord som betydelsebärande enheter, utan från *lexikala enheter* – föreningen av ett ords form och dess betydelse (Fillmore & Baker 2010:317). Ett ord som *lukta* uppträder till exempel som två olika lexikala enheter beroende på om det används i betydelsen *att lukta på något* eller om det är *något som luktar*.

Ramsemantiker hittar inte på ramar och fyller dem med information, utan ramsemantisk analys går ut på att ta reda på vilken kunskap språkbrukarna använder för att kommunicera på sitt språk. Ramsemantisk forskning är empirisk, den utgår från den kognitiva kunskap språkbrukarna redan besitter och använder sig bland annat av korpusstudier för att ta reda på hur ramkunskapen realiseras i språket.

2.2 Frasnät

Det mest konkreta exemplet på praktisk tillämpning av ramsemantisk teori är olika projekt som arbetar med att utveckla lexikografiska databaser enligt ramsemantiska principer – så kallade frasnät. Det första och största frasnätet, som stått modell för många andra, är det amerikanska FrameNet², skapat av forskare i Berkeley under ledning av Charles J. Fillmore sedan 1997 (Fillmore & Baker 2010, Fillmore et al. 2012). FrameNet använder ramar för att beskriva lexikala enheters betydelse tillsammans med information om hur de används i sitt sammanhang.

Frasnät är databaser uppbyggda av ramar som innehåller ramelement, lexikala enheter och annoterade exempelmeningar. Ramelementen är till exempel deltagare, föremål och omständigheter som målar upp ramens innehåll för oss. Varje ram är avgränsad mot andra ramar i nätverket och innehåller bara den information som är relevant för den aktuella ramen.

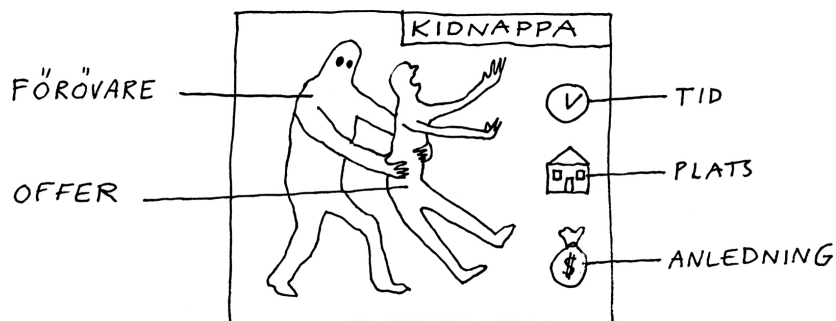
Lexikala enheter som *kidnappa* och *röva bort* ingår till exempel i ramen för kidnappning (Kidnapping³). De centrala ramelementen för kidnappning utgörs av en **förövare** (PERPETRATOR⁴) som rövar bort ett **offer** (VICTIM) mot dess vilja. Andra perifera ramelement som ingår i ramen är

² FrameNet finns tillgängligt på nätet på adressen: <https://framenet.icsi.berkeley.edu>

³ Namn på ramar och konstruktioner utmärks i uppsatsen på det här sättet.

⁴ Namn på RAMELEMENT och KONSTRUKTIONSELEMENT utmärks i uppsatsen på det här sättet.

olika omständigheter under vilka kidnappningen kan äga rum, som till exempel **plats** (PLACE), **tid** (TIME) eller **anledning** (REASON).

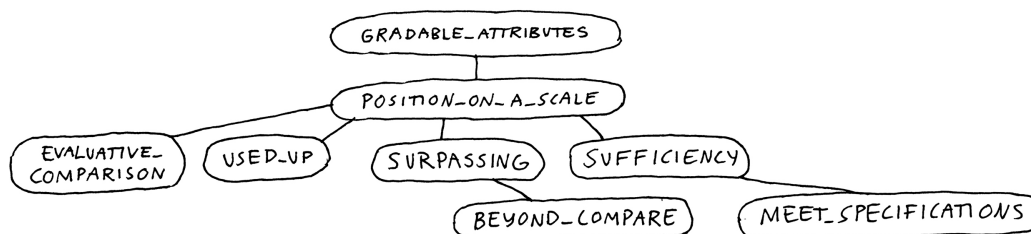
Figur 1. Exempel på ram - Kidnappa

Genom att analysera de lexikala enheternas användning i autentisk text med hjälp av korpusstudier kan ett frasnät också visa vilka ord som brukar stå tillsammans och hur ramelementen realiseras, som i exempel (1) nedan. Förutom att beskriva betydelse innehåller frasnätet alltså information om de lexikala enheternas semantiska valens.

(1) En dag kidnappade han ett barn från dagis
 TIME LU PERPETRATOR VICTIM PLACE

Hela frasnätet är uppbyggt som ett stort nätverk av ramar, organiserade hierarkiskt och i förhållande till varandra. Mer generella ramar är överordnade mer specifika ramar. Ramhierarkin kan visa ifall ramar är relaterade till varandra som orsak och verkan, eller ifall en ram följer på en annan i en viss tidsföljd.

Ramarna delas också upp i lexikala och icke-lexikala ramar. De icke-lexikala ramarna innehåller inga egna lexikala enheter, utan används för att definiera ramelement som ärvs av ramar längre ner i hierarkin.

Figur 2. Exempel på ramhierarki.

Frasnätet är strukturerat så att användare kan söka efter enskilda ramar eller efter lexikala enheter. Syftet är alltså både att fungera som ett uppslagsverk för lexikala enheters olika betydelser och att samla information om olika sätt att uttrycka koncept inom samma ram (Fillmore & Baker, 2010:321).

Även om Berkeleys frasnät FrameNet är utvecklat för engelska har samma ramverk översatts och återanvänts för andra språk. I Sverige pågår arbetet med att utveckla ett svenskt frasnät under namnet SweFN (Borin mfl. 2010) på Göteborgs Universitet, där det är integrerat med andra språkteknologiska resurser i Språkbanken⁵. Det svenska frasnätet inbegriper i skrivande stund 1166 ramar. Det är många ramar, men naturligtvis inte alla ramar som existerar. Utmaningen med att konstruera ett frasnät är att avgränsa ramarnas innehåll så snävt som möjligt utan att antalet ramar blir oöverskådligt. Antalet tänkbara ramar är lika många som lexikala enheter i språket, men ett frasnät grupperar enheterna i ramar som fångar in en gemensam betydelseavgränsning (Fillmore & Baker 2010:324).

I nedanstående tabell sammanfattas frasnätets beskrivningsformat och det sätt på vilket jag kommer att referera till dem i den här uppsatsen.

Tabell 1. Frasnätets beskrivningsformat

<i>Ram</i>	Kidnapping
<i>Definition</i>	Orden i den här ramen beskriver situationer där en förövare (PERPETRATOR) rövar bort och håller fast ett offer (VICTIM) mot dess vilja.
<i>Lexikala enheter</i> (<i>Lexical Units, LU</i>)	<i>kidnappa, röva bort, kidnappning</i>
<i>Centrala ramelement</i> (<i>Core Frame Elements, FE</i>)	PERPETRATOR, VICTIM
<i>Perifera ramelement</i> (<i>Non-core Frame Elements, FE</i>)	CO_ABDUCTEE, DEGREE, DURATION, EVENT, FREQUENCY, GOAL, MANNER, MEANS, PLACE, PURPOSE, REASON, SOURCE, TIME
<i>Exempel</i>	<u>Rånaren</u> <u>kidnappade</u> <u>bankchefens son.</u> PERPETRATOR LU VICTIM

⁵ Språkbanken är en forskningsenhet vid Institutionen för svenska språket på Göteborgs Universitet. De samlade språkresurserna finns tillgängliga på nätet på adressen: <http://spraakbanken.gu.se/>

Frasnät fungerar utmärkt för att beskriva lexikala enheters betydelse och valensramar. Men frasnät har en tydlig begränsning. Vissa kombinationer av ord har en betydelse som inte går att fånga genom de ingående ordens lexikala innebörd. Det är konstruktioner som kombinerar form och innehåll till en ny enhet med en intern struktur som måste beskrivas som en helhet. Eftersom dessa konstruktioner inte passar in i frasnätet har man valt att organisera dem i en egen resurs – ett konstruktikon. Vilket tar oss till nästa språkvetenskapliga hållplats – konstruktionsgrammatik.

2.3 Konstruktionsgrammatik

Traditionellt sett har språksystemet beskrivits med hjälp av distinktionen mellan generella regler och betydelsebärande enskilda enheter – grammatik och lexikon. Ordböcker och lexikon fokuserar på ord och deras betydelse medan grammatikor beskriver generaliserade regler för hur ord böjs och kombineras till fraser, satser, meningar och texter. Problemet med uppdelningen är att många kombinationer av ord varken hör hemma på den ena eller andra sidan, de är varken så generella att de kan upphöjas till grammatiska regler eller så specifika att de får plats i ett lexikon (Lyngfelt & Forsberg, 2012).

Konstruktionsgrammatiken löser problemet genom att se hela språket som ett nätverk av konstruktioner. Konstruktioner är konventionaliserade förbindelser av form och innehåll, från de mest generella syntaktiska reglerna till enskilda ord. Däremellan kommer en mängd olika mönster för att kommunicera mening som knappast kan räknas som undantag, eftersom de är både vanliga och produktiva i språkbrukarnas användning av språket (Goldberg, 2013).

Det kan till exempel vara idiom och lexikaliserade fraser (2), fasta uttryck (3), verb med avvikande argumentstruktur (4, 5), samordningar (6), formler för att ange datum och tid (7), förstärkande uttryck (8) eller konstruktioner som säger något om talarens inställning till innehållet i satsen (9).

- (2) Han är inte den ljusaste kritan i asken.
- (3) Har man rätt pjucks, rätta brillor och tajta byxor kan man komma hur långt som helst!
- (4) Kan man äta bort sin huvudvärk?
- (5) Kyrkoherden snörvlade på i ett.

- (6) En annan äger varken bil eller båt eller mössa.
 (7) Det där kortet togs i våras.
 (8) Han såg inte gubben förrän det var för sent och hann tänka jävlar jävlar jävlar!
 (9) Många hittar till min sida nu för tiden, eller många och många, allt är ju relativt förstås.

Inom konstruktionsgrammatiken beskrivs konstruktioner med avseende på alla de morfologiska, lexikala, syntaktiska, prosodiska, semantiska och pragmatiska egenskaper som utmärker dem. Varje konstruktion analyseras för sig med avseende på de olika språkliga nivåer som realiseras i olika konstruktioner.

Konstruktioner kan vara mer eller mindre schematicerade enligt nedanstående tabell hämtad från Lyngfelt & Forsberg (2012:10).

Tabell 2. Konstruktioner med olika grad av schematicitet

<i>Schematicitetsgrad</i>	<i>Exempel</i>
fyllda och fixerade	<i>så att säga, light, röda hund</i>
fyllda och delvis flexibla	<i>lägga[tempus] (alla) papperen/korten på bordet, sista minuten-resa[num/spec]</i>
delvis schematiska	<i>i ADJ-aste laget, MINUTTAL i/över TIMTAL</i>
helt schematiska	<i>S[NP VP], VERB[tempus], VERBA sig RESULTAT</i>

Eftersom de helt schematicerade konstruktionerna brukar beskrivas i grammatikor och de helt fyllda och fixerade konstruktionerna har hittat sin plats i lexikon, har konstruktionsgrammatisk analys till stor del koncentrerat sig på avvikande och udda konstruktioner som tidigare setts som perifera i språksystemet (Lyngfelt & Forsberg 2012, Goldberg 2013). Även om konstruktionsgrammatikens långsiktiga mål är att konstruera en konstruktionsbaserad grammatik för hela språket (Fillmore et al. 2012:310) är det de avvikande konstruktionerna som har störst behov av att lyftas fram ur den språkvetenskapliga skuggan.

2.4 Konstruktikon

En av konstruktionsgrammatikens största utmaningar är att organisera konstruktionsgrammatiska beskrivningar på ett sätt som gör dem lika

användbara, sökbara och standardiserade som grammatikor och lexikon. I det syftet har forskarna bakom FrameNet i Berkeley utvecklat ett *constructicon*, en databas med konstruktioner organiserade enligt liknande principer som ett frasnät (Fillmore et al. 2012).

I ett konstruktikon beskrivs enskilda konstruktioner utifrån sina specifika särdrag i konstruktionsposter. Konstruktionsbeskrivningarna ska vara kortfattade men samtidigt så tydliga att de kan fånga in både konstruktionens formmönster och betydelseavgränsning. Målet är en storskalig databas av konstruktioner som kan användas i lexikografiska, pedagogiska och språkteknologiska syften (Lyngfelt & Forsberg 2012:15).

Precis som FrameNet har fått stå modell för frasnät på andra språk, har formatet för Berkeleys *constructicon* använts av forskningsprojekt som utvecklar språkspecifika konstruktikon på andra håll i världen. I Sverige pågår arbetet med ett svenskt konstruktikon, SweCxn, parallellt med frasnätprojektet SweFN vid Institutionen för svenska språket på Göteborgs Universitet (Lyngfelt & Forsberg 2012).

En konstruktionspost i SweCxn innehåller konstruktionens namn, en fritextbeskrivning som fångar in betydelse och funktion, konstruktionens struktur, eventuella lexikalt specifika led, interna och externa konstruktionselement samt annoterade exempelmeningar.

De lexikalt specifika led som utmärker en konstruktion kallas *construction evoking elements* (CEE) eftersom man föreställer sig att de framkallar konstruktionen på liknande sätt som lexikala enheter framkallar ramar. Interna konstruktionselement är de element som ingår i själva konstruktionen, medan externa konstruktionselement utgör konstruktionens yttre valensramar.

Konstruktionen *hålla_på.punkt* är till exempel en verbförbindelse som innebär att en **punkthändelse** (EVENT) är på väg att inträffa men undviks nätt och jämnt. I konstruktionen *hålla_på.prog* ger samma verbförbindelse en progressiv betydelse åt den underordnade **händelsen** (ACTIVITY). De båda konstruktionerna följer samma syntaktiska mönster och innehåller likartade konstruktionselement, men avgränsas från varandra eftersom de betyder olika saker, som i exempel (10) och (11) nedan.

(10) Han höll på att kliva rakt ner i hålet.

(11) Gångbron kollapsade när passagerarna höll på att gå ombord.

Sådana betydelseskilnader är ett exempel på hur konstruktioner kan utgöra mer generella eller mer specifika avgränsningar av liknande

mönster. Eftersom konstruktionsgrammatiken ser språket som ett nätverk av konstruktioner kommer konstruktionerna i konstruktikonet också att organiseras och grupperas hierarkiskt.

Det svenska konstruktikonet innehåller i skrivande stund 152 konstruktionsposter. Det är fortfarande långt ifrån en uttömmande databas, antalet konstruktioner i språket är hypotetiskt sett lika stort som antalet ord (Lyngfelt och Forsberg 2012:27), men konstruktikonet fylls på stegvis med konstruktioner som är särskilt intressanta som språkliga egenheter eller viktiga ur ett andraspråksperspektiv.

Medan olika språks frasnät kan använda sig av (ungefär) samma nätverk av ramar, är konstruktioner och konstruktikon mer språkspecifika. Konstruktioner är snarare att jämföra med lexikala enheter, eftersom de kombinerar form och innehåll till en ny enhet som inte låter sig översättas utan att ta alla konstruktionens särdrag i beaktning (Bäckström m.fl. 2013).

I nedanstående tabell sammanfattas konstruktikonets beskrivningsformat och det sätt på vilket jag kommer att referera till dem i den här uppsatsen.

Tabell 3. Konstruktikonets beskrivningsformat

<i>Konstruktion</i>	hålla_på.punkt
<i>Definition</i>	Verbförbindelse inledd med [hålla på] _{CEE} innebär att [en underordnade punkthändelse, eller annan resultativ aktion] _{EVENT} är på väg att inträffa men undviks nätt och jämnt.
<i>Struktur</i>	[hålla_på ¹ att ¹ VPinf]
<i>CEE</i> (<i>Construction Evoking Elements</i>)	"HÅLLA PÅ", "ATT"
<i>Interna konstruktionselement</i> (<i>Internal Construction Elements, CE</i>)	EVENT
<i>Externa konstruktionselement</i> (<i>External Construction Elements, CE</i>)	AGENT, THEME
<i>Exempel</i>	<u>Deras besök</u> <u>höll på</u> <u>att</u> <u>gå</u> <u>snett</u> . THEME CEE CEE EVENT

3. Att koppla konstruktioner och ramar

3.1 Syfte

Syftet med den här uppsatsen är att analysera ett antal konstruktioners betydelseavgränsning för att koppla dem till motsvarande semantiska ramar i frasnätet. En viktig del av analysen består i att undersöka vilka kriterier som måste uppfyllas för att kopplingen ska vara tillfredsställande.

Min undersökning söker också ge en tydligare bild av hur konstruktionsgrammatikens syn på språket som ett nätverk av konstruktioner passar in i frasnätets hierarki av mer generella och mer specifika semantiska ramar. Genom kopplingsanalys undersöker jag vilken information som ryms inom frasnätets beskrivningsformat och hur snäva eller generella betydelseavgränsningar som får rum där.

Jag ställer tre hypoteser om vinsterna med att koppla ihop konstruktioner och ramar.

För det första att det skulle förbättra integreringen av konstruktikonet med Språkbankens övriga resurser, och särskilt med det svenska frasnätet SweFN.

För det andra att kopplingar via frasnätet skulle kunna underlätta tvärlingvistiska jämförelser mellan olika språks konstruktioner.

För det tredje att man genom att koppla konstruktioner till ramar gör ramarna fylligare, så att ramarna innehåller fler olika sätt att uttrycka koncept inom samma domän.

3.2. Frågeställning

Huvudfrågeställningen i uppsatsen är i vilken utsträckning det går att koppla konstruktioner i konstruktikonet till ramar i frasnätet på ett sätt som ytterligare bidrar till systematiseringen av och förståelsen för språkssystemet.

Kan konstruktioner kopplas till ramar på samma sätt som lexikala enheter, så att konstruktionselement och ramelement stämmer överens?

Finns det anledning att koppla konstruktioner till ramar också om konstruktionselement och ramelement inte överensstämmer?

Går det att ställa upp tillfredsställande kriterier för koppling mellan konstruktioner och ramar?

3.3 Tidigare ansatser

I det följande avsnittet sammanfattas de försök att koppla ihop konstruktioner med ramar som har gjorts av forskare i Berkeley och Göteborg.

3.3.1 Konstruktioner och ramar – Berkeley

Enligt Charles Fillmore och teamet bakom FrameNet är det bara vissa konstruktioner som framkallar ramar på samma sätt som lexikala enheter (Fillmore et al. 2012). De kallar dem ”ramframkallande” konstruktioner. För en ramframkallande konstruktion gäller att konstruktionens interna och externa konstruktionselement överensstämmer med motsvarande ramelement i den ram konstruktionen framkallar hos språkbrukaren. Så motsvarar till exempel den svenska konstruktionen reflexiv_förflyttning ramen Intentional_traversing i SweFN⁶.

Konstruktion: reflexiv_förflyttning

Vi försöker gräva oss ut från huset.

ACTOR MEANS OBJECT DIRECTION SOURCE

Konstruktionselement: ACTOR, MEANS, ACTIVITY, OBJECT, DIRECTION, THEME, PATH, SOURCE, GOAL

Ramförslag: Intentional_traversing

Som fyraåring blev Carolina biten när hon som vanligt

SELF_MOVER

genade över en hundgård i bostadsområdet.

LU PATH PLACE

Ramelement: DIRECTION, GOAL, PATH, PATH_SHAPE, SELF_MOVER, SOURCE

Ramen Intentional_traversing innehåller en **aktör** (SELF_MOVER) som avsiktligt sätter sig själv i rörelse och en **väg** (PATH) med **riktning** (PATH_SHAPE) från en **plats** (SOURCE) eller till en annan **plats** (GOAL). Konstruktionen reflexiv_förflyttning uttrycker aktörens agens i förflyttningen med hjälp av ett reflexivt pronomen. Bland

⁶ Analysen är min egen. Fillmore et al. (2012) kopplar de engelska konstruktionerna way_manner, way_means och way_neutral till ramen Motion i FrameNet.

exempelmeningarna i konstruktionen hittar vi också inanimata aktörer som *dimman*, *tiden* och *mopeden*. Man kan alltså säga att konstruktionen reflexiv_förflyttning möjliggör agens vid förflyttning även för inanimata subjekt. Konstruktionens olika variationer *ta sig fram*, *armbåga sig ut*, *hasa sig fram* motsvarar ramens lexikala enheter som *gena*, *vada* och *bestiga*. Konstruktionen reflexiv_förflyttning framkallar ramen Intentional_traversing på samma sätt som ramens andra lexikala enheter, och eftersom konstruktionselement och ramelement stämmer överens är kopplingen fullt tillfredsställande.

Men Fillmore et al. (2012) poängterar att konstruktioner inte alltid har mening på samma sätt som lexikala enheter. Många konstruktioner blir över. Fillmore och forskarna vid Berkeley delar upp dessa överblivna konstruktioner i en skissartad typologi (som varken är uttömmande eller inbördes uteslutande). De kallar dem till exempel ”valensutökande” konstruktioner, ”meningslösa” konstruktioner och ”huvudlösa”⁷ konstruktioner.

3.3.2 Konstruktioner och ramar – Göteborg

Också forskare på Göteborgs Universitet har funderat över kopplingen mellan konstruktioner och ramar. I presentationen *Frame Elements and Construction Elements. Division of labor in the Swedish FrameNet and Constructicon* (Lyngfelt mfl. 2013) diskuterar författarna dels hur matchningen ska gå till, dels huruvida det går att dra några generella slutsatser om konstruktioners förhållande till semantiska ramar. Forskarna tycker sig kunna urskilja en gradskillnad mellan mer grammatiska och mer lexikala konstruktioner, där de senare är de som med större sannolikhet går att koppla ihop med ramar i frasnätet.

I presentationen konstaterar forskarna att det bara är ett fåtal konstruktioner som lever upp till kravet om fullkomlig överensstämmelse mellan konstruktionselement och ramelement. De föreslår att kopplingar mellan ramar och konstruktioner borde vara aktuella även i vissa fall där överensstämmelsen bara är ungefärlig.

Ett exempel på en mindre tillfredsställande matchning är till exempel den mellan konstruktionen *komma_att.resultat* och ramen *Coincidence*.

Konstruktion: *komma_att.resultat*

Studien kom att omfatta mer än 2 miljoner individer.

THEME CEE CEE ACTIVITY

Konstruktionselement: THEME, ACTIVITY, CEE (“KOMMA”), CEE (“ATT”)

⁷ ”Huvudlösa” konstruktioner är konstruktioner som saknar huvudord.

Ramförslag: Coincidence

Det var en ren slump att branden upptäcktes så tidigt.

LU STATE_OF_AFFAIRS

Ramelement: STATE_OF_AFFAIRS

Konstruktionen komma_att.resultat innehåller en verbförbindelse inledd med *komma att* i preteritum eller supinum med betydelsen att aktionen råkat inträffa.

Det enda centrala ramelementet i ramen Coincidence är den **händelse** (STATE_OF_AFFAIRS) som råkat inträffa. Att händelsen skett av en slump uttrycks i ramen av lexikala enheter som *tillfällighet*, *slump*, *råka*, *händelsevis* etc.

Frågan är om det direkt går att likställa verbförbindelsen *komma att* med en lexikal enhet som *slump*? Forskarna väljer att kringgå kravet om absolut överensstämmelse för att konstatera att konstruktionen komma_att.resultat i kombination med en aktion hur som helst framkallar den semantiska ramen Coincidence.

I presentationen ger forskarna också exempel på konstruktioner som inte har någon självklar koppling till en ram i frasnätet, så som konstruktionen juxt_redupl_intj. De föreslår att ramen Degree kanske skulle kunna fånga in konstruktionens betydelse.

Konstruktion: juxt_redupl_intj

Han såg inte gubben förrän det var försent och hann tänka
jävlar jävlar jävlar!

INTJ INTJ INTJ

Konstruktionselement: INTJ, INTJ, (INTJ)

Ramförslag: Degree

Jag tror på att de sociala nätverken är väldigt viktiga.

LU GRADABLE_ATTRIBUTE

Ramelement: GRADABLE_ATTRIBUTE

Ramen Degree innehåller en **graderingsbar egenskap** (GRADABLE_ATTRIBUTE) och lexikala enheter som graderar egenskapens intensitet mot den extrema änden av en tänkt skala. Men i konstruktionen juxt_redupl_intj finns varken någon motsvarighet till ramens lexikala enhet eller en graderingsbar egenskap, bara en upprepning av en interjektion. Går det ändå att argumentera för att konstruktionen framkallar ramen Degree?

Nej, egentligen inte. Konstruktionen juxt_redupl_intj fungerar artighetshöjande vid hälsningsfras och förstärkande med exklamativ.

Förstärkande är inte samma sak som att gradera en egenskap i förhållande till en skala. Det är alltså inte bara konstruktionselementen som inte överensstämmer med ramelementen i den tänkta målramen, konstruktionens funktion skiljer sig från ramens innehåll. Det mesta talar emot en matchning av *juxt_redupl_intj* med ramen Degree.

Sammanfattningsvis drar forskarna slutsatsen att inte alla konstruktioner motsvaras av en ram, men att de som gör det inte nödvändigtvis uppvisar en perfekt överensstämmelse mellan konstruktionselement och ramelement.

3.3.3 Konstruktioner och ramar – tvärlingvistiska jämförelser

En annan vinkel på kopplingar mellan konstruktioner och ramar går att hitta i artikeln *Approaching Swedish correspondents to the entries in the Berkeley FrameNet Constructicon* (Bäckström mfl. u.u.) där forskare vid Göteborgs Universitet har jämfört det amerikanska och svenska konstruktikonet. I artikeln genomför forskarna en inventering av Berkeleys constructicon med syfte att upprätta motsvarande konstruktionsposter i det svenska konstruktikonet – i de fall då konstruktionerna är så lika varandra i form och mening att en översättning kan komma i fråga. Eftersom svenska och engelska är besläktade språk finner artikelförfattarna svenska motsvarigheter för drygt 80% av konstruktionerna i Berkeleys constructicon (Bäckström m.fl. u.u.). Trots det konstaterar de att översättning är en otillräcklig metod för tvärlingvistiska jämförelser mellan språk i ett längre perspektiv, dels i takt med att konstruktikonet växer, dels med förhoppningen att fler och mer olika språk ska komma att ansluta sig till projektet. Eftersom konstruktioner tenderar att vara mer språkspecifika än ramar går det inte att förutsätta att översättning från konstruktion till konstruktion är en framkomlig väg vid jämförelser mellan språk.

Som ett alternativt sätt att översätta konstruktioner mellan språk föreslår artikelförfattarna möjligheten att koppla dem via semantiska ramar i frasnätet.

Som ett exempel på hur avgränsningen för olika språks konstruktioner skiljer sig åt anför artikelförfattarna skillnaden i form och innehåll mellan engelskans och svenskans konstruktioner för proportion och frekvens.

I Berkeleys constructicon har man valt att dela upp de olika konstruktioner som uttrycker proportion i fyra olika konstruktionsposter

beroende på vilken domän de omfattar – cost.time, frequency, milaege och speed. De fyra konstruktionerna följer samma syntaktiska mönster men har skiljts åt enligt semantiska principer, och kan därmed kopplas var och en för sig till den ram som uttrycker pris (Price_per_unit), frekvens (Frequency), (bensin)förbrukning (Expend_resource) och hastighet (Speed_description)⁸.

ENGELSKA

Konstruktion: Rate.cost_time

Two houndred pounds a week.

COST TIME.

Konstruktionselement: COST, TIME

Ramförslag: Price_per_unit

Konstruktion: Rate.frequency

Twice a day.

MULTIPLIER TIME_PERIOD

Once per month.

MULTIPLIER TIME_PERIOD

Konstruktionselement: MULTIPLIER, TIME_PERIOD

Ramförslag: Frequency

Konstruktion: Rate.milaege

100 miles per gallon.

DISTANCE UNIT

Konstruktionselement: DISTANCE, UNIT

Ramförslag: Expend_resource

Konstruktion: Rate.speed

Ninety miles an hour.

DISTANCE TIME

Several hundred kilometers a second.

DISTANCE TIME

Konstruktionselement: DISTANCE, TIME

Ramförslag: Speed_description

I det svenska konstruktikonet har man istället valt att göra en syntaktisk distinktion mellan bestämd och obestämd nominalfras i konstruktioner som uttrycker proportion. Konstruktionen *proportion_i_om* skiljer sig från *proportion_per* genom att prepositionen *i* eller *om* följs av en enhet i bestämd form, medan *proportion_per* anger proportion med prepositionen *per* och en enhet i obestämd form.

⁸ Kopplingsanalyserna i exemplen är mina egna.

Konstruktionen *proportion_i_om* används enbart om tid och matchar således de ramar som uttrycker proportion i relation till tidsenheter, som *Frequency* och *Speed_description*. Konstruktionen *proportion_per* är en mer generell konstruktion som i svenskan används för att uttrycka såväl frekvens som andra relativa kvantiteter så som de beskrivs i ramarna *Frequency*, *Relational_quantity*, *Rate_quantification*, *Proportion*, *Price_per_unit* och *Speed_description*.

SVENSKA

Konstruktion: *proportion_i_om*

80 kilometer i timmen.

QUANTITATIVE P CONTEXT

Två gånger om året.

QUANTITATIVE P CONTEXT

Konstruktionselement: QUANTITATIVE, CONTEXT, P ("I"/"OM")

Ramförslag: *Frequency*, *Speed_description*

Konstruktion: *proportion_per*

300 kr per år.

QUANTITATIVE P CONTEXT

30 datorer per klassrum.

QUANTITATIVE P CONTEXT

Konstruktionselement: QUANTITATIVE, CONTEXT, P ("PER")

Ramförslag: *Frequency*, *Relational_quantity*, *Rate_quantification*, *Proportion*, *Price_per_unit*, *Speed_description*.

Analysen är ett exempel på hur en koppling av konstruktioner via ramar kan möjliggöra tvärlingvistiska jämförelser och översättningar av konstruktioner som ytligt sett liknar varandra. Med hjälp av de semantiska ramarna går det att tydliggöra vilken konstruktion som används i vilket sammanhang, både med avseende på form och innehåll. För en andraspråkstalare räcker det alltså inte att lära sig vilka prepositioner som används för att uttrycka proportion i det nya språket. Den måste också välja rätt preposition för rätt kontext, vilket förtydligas genom kopplingen till respektive ram i frasnätet.

Författarna avslutar med att konstatera att bara de konstruktioner som har en referentiell betydelse går att översätta med hjälp av frasnät. För konstruktioner vars funktion är viktigare än deras betydelse krävs ett annat beskrivningsformat baserat på grammatisk struktur.

3.4 Metod

I min undersökning har jag genomfört en inventering av konstruktionsposterna i det svenska konstruktikonet i syfte att analysera och argumentera för kopplingar till ramar i det svenska frasnätet.

Jag har gått igenom konstruktionerna en och en, i den ordning de listas i utvecklingsversionen av det svenska konstruktikonet⁹.

Den första genomgången syftade till att ge en överblick över de konstruktioner som finns upptagna i konstruktikonet. Under inventeringen gjorde jag en grov sortering av konstruktionsposterna för att försöka utreda ifall de gick att ordna i grupper baserade på form eller innehåll. Jag letade efter gemensamma nämnare.

Den andra genomgången syftade till att matcha konstruktioner med ramar. Inventeringen följde principen:

Matchar konstruktionens betydelse en ram?

Om Ja, överensstämmer också konstruktionselementen med ramelementen i målramen?

Om Nej, finns det andra belägg för att konstruktionen och ramen kan kopplas till varandra?

Metoden låter relativt okomplicerad, men för att kunna matcha en konstruktion med en ram krävs en överblick över vilka ramar som existerar.

För att hitta rätt ram till rätt konstruktion har jag använt mig av FrameNets sökverktyg FrameGrapher som ger användaren möjlighet att leta sig fram i ramhierarkin, från en mer generell mot en mer specifik ram.¹⁰ Rätt snart fann jag också att de konstruktioner som var besläktade med varandra ofta gick att matcha med ramar inom samma domän i frasnätet.

4. Analyser

I följande avsnitt presenteras några utförliga analyser av kopplingar mellan konstruktioner och ramar. Målet med analysen är att koppla konstruktionen till den eller de ramar som närmast motsvarar

⁹ Konstruktikon, utvecklingsversion:

<http://spraakbanken.gu.se/swe/resurs/konstruktikon/utvecklingsversion>

¹⁰ Sökverktyget FrameGrapher finns tillgängligt på FrameNets hemsida,

<https://framenet.icsi.berkeley.edu/fndrupal/FrameGrapher>

konstruktionens betydelseavgränsning, vilket innebär att orientera sig uppåt och nedåt i frasnätets hierarki av besläktade ramar. Analyserna har ordnats i grupper efter gemensamma drag hos de konstruktioner som analyseras.

4.1 Några figurativa konstruktioner

Figurativa konstruktioner har en överförd betydelse som inte är densamma som de ingående ordens lexikala betydelse; för att tolka dem måste man förstå metaforen. Genom att koppla en figurativ konstruktion till rätt semantisk ram kan tolkningen förtydligas.

4.1.1 *Kniven i lådan*

Konstruktionen *kniven_i_lådan* är en figurativ nominalfras i negerad sats med innebörden att någon har egenskapen *dum/korkad/inkompetent*. Konstruktionens vanligaste form är *inte den vassaste kniven i lådan*, men den kan varieras med andra adjektiv som syftar på intelligens och föremål som syftar på en person i förhållande till en grupp. Trots de ingående lexikala leden har uttrycket ingenting med skärpa, köksredskap eller förvaringsutrymmen att göra. Genom att parafrasera konstruktionen får vi den ungefärliga betydelsen i (12):

- (12) a. Han är [inte den vassaste kniven i lådan].
 b. Han är [dum/korkad/inkompetent].

Dum och *korkad* är ord som ingår som lexikala enheter i ramen *Mental_property*. *Inkompetent* å andra sidan hör hemma i ramen *Expertise_negative*. Ramelementen för *Mental_property* inbegriper en **protagonist** (PROTAGONIST) som tillskrivs en mental egenskap av **någon annan** (JUDGE), oftast på grundval av dess **beteende** (BEHAVIOR). Ramen *Expertise_negative* behandlar å sin sida en **persons** (PROTAGONIST) brist på **skicklighet** (SKILL) eller **kunskap** (KNOWLEDGE) inom ett visst område.

Ramelementen i *Mental_property* och *Expertise_negative* stämmer överens med konstruktionselementen i *kniven_i_lådan* så långt att det är en persons egenskaper som åsyftas.

Konstruktion: *kniven_i_lådan*

Min man är inte den vassaste kniven i lådan ibland.

THEME NEG DET PROPERTY ENTITY P LOCATION

Konstruktionselement: NEG ("INTE"), DETERMINERARE, PROPERTY, ENTITY, P ("I"), LOCATION

Ram: Mental_property

Han är en klipsk och snarfyndig ung man.

PROTAGONIST LU LU

Ramelement: BEHAVIOR, PRACTICE, PROTAGONIST

Ram: Expertise_negative

Hon är helt inkompetent.

PROTAGONIST DEGREE LU

Ramelement: BEHAVIOUR, FOCAL_PARTICIPANT, KNOWLEDGE, PROTAGONIST, ROLE, SKILL

Men konstruktionen kniven_i_lådan är inte bara ett dömande uttalande om en persons mentala förmåga eller kompetens, den innehåller också en tydlig jämförelse med ett normalvärde, med de andra knivarna i lådan. Det har den gemensamt med den icke-figurativa varianten av samma formmönster, som i exemplet (13).

(13) Han är inte den smalaste katten i världen.

THEME NEG DET PROPERTY ENTITY P LOCATION

Analysen tvingar oss till en avvägning. Ifall jämförelsen är det viktiga borde konstruktionen snarare kopplas till någon av de ramar som har med graderingsbara egenskaper att göra (se avsnitt 6.3 nedan). Men eftersom konstruktionen avgränsas från vanliga jämförelser genom sin figurativa innebörd är det mer motiverat att koppla den till de ramar som ger en tydlig hänvisning till metaforens överförda betydelse.

Konstruktion: kniven_i_lådan

Ramförslag: Mental_property, Expertise_negative

4.1.2 Framför ögonen

Konstruktionen framför_ögon förstärker intrycket av ett skeende sett ur en specificerad synvinkel. Den har en dramatiserande effekt. När någonting händer mitt framför ögonen på dig blir du vittne till något uppseendeväckande, men du deltar inte själv i händelsen, som i exempel (14).

(14) Människor kastar inte skräp [mitt framför ögonen] på en polis helt enkelt.

Även om ögonen är centrala i konstruktionen vore det missvisande att koppla den till den ram som har med kroppsdelar att göra, Observable_body_parts. Vi är snarare ute efter en upplevelseram, och gör ett försök med ramen Perception_experience.

Ramen Perception_experience ärver egenskaper av den mer generella ramen Perception. En **upplevare** (PERCEIVER) upplever **någoting** (PHENOMENON). Specifikt för ramen Perception_experience är att **den som upplever någoting** (PERCEIVER_PASSIVE) förhåller sig passivt till det upplevda fenomenet. Typiska lexikala enheter i ramen Perception_experience är upplevelseverb som *se*, *höra* och *känna*. Konstruktionselementen i framför_ögon överensstämmer någorlunda med ramelementen i Perception_experience.

Konstruktion: framför_ögon

Alla råvaror är helt färska och maten tillagas framför mina ögon.

EVENT CEE EXPERIENCER

Konstruktionselement: EVENT, MODIFIERARE, CEE ("FRAMFÖR"), EXPERIENCER

Ram: Perception_experience

Jag såg ingen automat, så jag fick böter.

PERCEIVER_PASSIVE LU PHENOMENON

Ramelement: BODY_PART, PERCEIVER_PASSIVE, PHENOMENON

Trots att konstruktionselement och ramelement inte överensstämmer helt är det tydligt att konstruktionen framför_ögon syftar på en passiv upplevelse så som den beskrivs i ramen Perception_experience. Matchningen missar konstruktionens förstärkande och dramatiserande effekt, men gör tydligt att konstruktionen handlar om att se någoting hända utan att själv delta i händelsen.

Konstruktion: framför_ögon

Ramförslag: Perception_experience

4.2 Några adjektivistiska konstruktioner

De konstruktioner jag i det här avsnittet väljer att kalla adjektivistiska är mer eller mindre konventionaliserade mönster för att jämföra, gradera och placera enheter på en skala.

De flesta av dem hör hemma i det kluster av ramar som ärver egenskaper av den icke-lexikala ramen Gradable_attributes och dess dotterram Position_on_a_scale.

Gradable_attributes är en central ram som definierar de ramelement som ingår i alla ramar där en **enhet** (ENTITY) har ett **värde** (VALUE) på ett **egenskap** (ATTRIBUTE) i förhållande till andra enheter. Jämförelsevärdet är ofta implicit, medan attributet graderas med hjälp av ord som uttrycker **grad** (DEGREE), som i exemplet (15) nedan.

(15) Hon är väldigt röd.

ENTITY DEGREE ATTRIBUTE

4.2.1 Jämförelser

Konstruktikonet innehåller flera olika konstruktioner för jämförelser, de särskiljs från varandra både med avseende på form och innehåll. Varje jämförelsekonstruktion innehåller något eller några fasta lexikala led och följer ett eget syntaktiskt mönster. De skiljer sig också åt semantiskt men betydelseavgränsningen är snävare än den som uttrycks i frasnätet. Därför kopplas de alla till en och samma semantiska ram – Evaluative_comparison.

Konstruktion: jämförelse

Hennes cykel är bättre än min.

THEME PROPERTY CEE STANDARD.

Konstruktionselement: THEME, PROPERTY, STANDARD, CEE ("SOM"/"ÄN")

Konstruktion: jämförelse.likhet

En del av våra mediciner har inte blivit så bra som vi hoppades.

THEME CEE PROPERTY CEE STANDARD

Konstruktionselement: THEME, PROPERTY, STANDARD, CEE ("SÅ"/"LIKA"), CEE ("SOM")

Konstruktion: jämförelse.olikhet

Det där trädet är högre än det här.

THEME PROPERTY CEE STANDARD.

Konstruktionselement: THEME, PROPERTY, STANDARD, CEE ("ÄN")

I ramen Evaluative_comparison jämförs två **enheter** (PROFILED_ITEM och STANDARD_ITEM) med varandra med avseende på en viss **egenskap** (ATTRIBUTE). Typiska lexikala enheter som hör till ramen är *jämförelse*, *komparera* och *mäta sig*.

Ram: Evaluative_comparison

Inget går upp mot en demonstration av mästaren själv.

PROFILED_ITEM LU STANDARD_ITEM

Ramelement: PROFILED_ITEM, STANDARD_ITEM, ATTRIBUTE, PROFILED_ATTRIBUTE, STANDARD_ATTRIBUTE.

Det råder ingen tvekan om att jämförelsekonstruktionerna framkallar ramen Evaluative_comparison med samma säkerhet som ramens lexikala enheter. Konstruktionselement och ramelement stämmer överens sånär som på de fasta lexikala led som ingår i konstruktionerna.

Konstruktioner: jämförelse, jämförelse.likhet, jämförelse.olikhet

Ramförslag: Evaluative_comparison

4.2.2 Så högt

Hur högt? Konstruktionen så_grad graderar en adjektiv- eller adverbfras som betecknar egenskapen hos ett fenomen. Adverbet *så* anger att egenskapen är av större grad än standardvärdet. Dessutom förutsätter konstruktionen ofta en implicit eller explicit resultativ sats, som i exemplet (16) nedan.

(16) Han sa det så högt att hon hoppade till.

ACTION ITEM CEE PROPERTY RESULT

Konstruktionen kan kopplas till ramarna Degree och Sufficiency, där Degree anger att den graderade egenskapen hör hemma i den extrema änden i skalan, medan ramen Sufficiency rymmer också ett externt konstruktionselement, den resultativa satsen.

Ramen Degree innehåller bara ett ramelement, en **graderingsbar egenskap** (GRADABLE_ATTRIBUTE) och olika lexikala enheter som *väldigt*, *fullt*, *lite* och *särskilt*. Där hör också adverbet *så* hemma, vilket gör matchningen tillfredsställande.

Genom att inkludera också det externa konstruktionselementet får konstruktionen en tydlig koppling till ramen Sufficiency, där en **enhets** (ITEM) placering på den tänkta **skalan** (SCALE) sätts i förhållande till en **möjliggjord situation** (ENABLED_SITUATION). I exemplet ovan var yttrandet alltså inte bara *så* högt, utan dessutom *tillräckligt* högt för att hon skulle hoppa till.

så_grad

Konstruktionselement: CEE ("SÅ"), PROPERTY, ACTION, ITEM, RESULT

Degree

Ramelement: GRADABLE_ATTRIBUTE

Sufficiency

Ramelement: ENABLED_SITUATION, ITEM, SCALE

Konstruktion: så_grad

Ramförslag: Degree, Sufficiency

4.2.3 *Så fin*

Hur fin? Konstruktionen grad_mod_egenskap fångar in en annan vanlig användning av adverbet *så*, här i sällskap med andra gradmodifierande adverb, som *tillräckligt*, *ganska* och *rätt så*, som i exempel (17).

(17) Önskar att jag också hade en så fin sång röst.

CEE PROPERTY ENTITY

Konstruktionen kopplas till ramen position_on_a_scale som med hjälp av olika lexikala enheter placerar en **enhet** (ITEM) på en skala med avseende på en viss **variabel** (VARIABLE). Eftersom konstruktionen kan innehålla vilket gradmodifierande adverb som helst går det inte att göra en tydligare semantisk avgränsning än så.

grad_mod_egenskap

Konstruktionselement: ADV, PROPERTY, ENTITY

Position_on_a_scale

Ramelement: ITEM, VARIABLE

Konstruktion: grad_mod_egenskap

Ramförslag: Position_on_a_scale

4.2.4 *Hur kul som helst*

Hur kul? Konstruktionen hur_AP_som_helst anger en mycket hög eller oavgränsad grad av den egenskap som konstruktionen uttrycker. Konstruktionen är ett fast uttryck med fixerade lexikala led som framhäver det utbytbara adjektivet/adverbet, som i exempel (18).

(18) Den blev hur god som helst.

CEE PROPERTY CEE CEE

Den extrema graden gör att vi kan matcha konstruktionen med en snävare ram än den generella position_on_a_scale. Hur_AP_som_helst hör snarare hemma i ramen Beyond_compare, som anger att en **standard** (STANDARD) överträffar sina **konkurrenter** (COMPETITORS) med avseende på en **variabel** (VARIABLE). Typiska lexikala enheter i Beyond_compare är *makalös*, *ojämförlig* och *utan motstycke*.

hur_AP_som_helst

Konstruktionselement: CEE ("HUR"), PROPERTY, CEE ("SOM"), CEE ("HELST")

Beyond_compare

Ramelement: COMPETITORS, STANDARD, VARIABLE

Konstruktion: hur_AP_som_helst

Ramförslag: Beyond_compare

4.3 Några formler för multiplicering, kalenderenheter och mått

Några konstruktioner med mycket tydliga kopplingar till semantiska ramar är olika formler för tid, dimension, kvantitet, datum, frekvens med mera. Här nöjer jag mig med att ta upp några få av dem.

4.3.1 Multiplicering

Konstruktikonet innehåller två olika konstruktioner för multiplicering, en för dimension och en för mängd, beroende på om det är måttsenheter eller mängdenheter som multipliceras. Konstruktionerna kopplas var och en för sig till ramarna Dimension respektive Quantity.

Konstruktion: multiplicering_dimension

Bevakningsområdet är ungefär [fem gånger fyra mil].

Ramförslag: Dimension

Konstruktion: multiplicering_mängd

Allsvenskan spelas i [90 minuter gånger 30 matcher].

Ramförslag: Quantity

4.3.2 *Kalenderenheter*

Olika sätt att ange tidsangivelser med datum, dagar, veckor, månader och andra kalenderenheter delas upp i olika konstruktioner med avseende på funktion och form. Oavsett avgränsning kopplas de till ramen *Calendric_unit* i frasnätet.

Konstruktion: *kalenderplac_enhet*
[Denna veckan] ägnar jag åt att plugga ihjäl mig.
Ramförslag: *Calendric_unit*

Konstruktion: *kalenderplac_undenhet*
De ska gifta sig [nästa sommar].
Ramförslag: *Calendric_unit*

Konstruktion: *kalenderplac_undenhet.genitiv*
Det var [i söndags].
Ramförslag: *Calendric_unit*

Konstruktion: *kalenderplac_datumangivelse*
Han har fått tid för läkarbesök [den 8:e juni].
Ramförslag: *Calendric_unit*

4.3.3 *Mått*

Två olika konstruktioner för att uttrycka mått, den ena med adjektiv och den andra med en prepositionsfras, skiljer sig åt på så sätt att den första används generellt om olika måttsenheter (som *tung*, *hög* och *bred*), medan den andra enbart uttrycker dimension (*på bredden*, *i höjd*, *i tjocklek*). Konstruktionen *mått_plus_adj* kopplas alltså till den mer generella ramen *Measures*, medan konstruktionen *mått_plus_PP* kan kopplas direkt till ramen *Dimension*.

Konstruktion: *mått_plus_adj*
Han backas upp av ett [fem man starkt] band.
Ramförslag: *Measures*

Konstruktion: *mått_plus_PP*
Från första kurvan till den tredje skiljer det [14 meter i höjd]
Ramförslag: *Dimension*

4.4 Några verbmodifierande konstruktioner

Flera konstruktioner modifierar verbfrasers semantiska valensramar så att de får en annan argumentstruktur än normalt. De verbmodifierande konstruktionerna kan också förändra ett verbs aktionsart, typiskt sett med hjälp av olika partikeladverbial.

4.4.1 Äta sig mätt

Konstruktionen reflexiv_resultativ följer mönstret VERBA sig RESULTAT. Ett subjekt, uttryckt med en reflexiv, utför en aktion som leder till att subjektet uppnår ett tillstånd. Konstruktionen kan innehålla såväl förväntade som oväntade kombinationer av verb och resultat, som i exemplen (19) nedan.

(19) a. Vi åskådare springer oss inte varma direkt.

ACTOR ACTIVITY ACTOR RESULT

b. Kornet och havren får frysa sig mogen.

THEME ACTIVITY THEME RESULT

Frasnätet innehåller flera ramar för specifika kausativa förhållanden mellan orsak och verkan, men eftersom konstruktionen reflexiv_resultativ kan användas för vilka orsakssamband som helst kopplas den till den generella ramen Causation_scenario.

Ramen Causation_Scenario är en icke-lexikal ram som enbart definierar ramelementen **orsak** (CAUSE) och **verkan** (EFFECT).

Konstruktionselement och ramelement stämmer delvis överens, även om konstruktionen också innehåller en aktör som på samma gång orsakar förändringen och är den som får uppleva resultatet av den.

reflexiv_resultativ

Konstruktionselement: ACTIVITY, ACTOR/THEME, RESULT

Causation_scenario

Ramelement: CAUSE, EFFEKT

Konstruktion: reflexiv_resultativ

Ramförslag: Causation_scenario

4.4.2 *Kämpa på*

Konstruktionen *verba_pa.forts* följer mönstret VERBA på och ger fortsättningsbetydelse till aktioner. Den som kämpar på eller pratar på fortsätter att göra så utan tecken på att aktiviteten ska upphöra inom en snar framtid, som i exempel (20).

(20) Hon [knogade på] i alla fall.

Frasnätet innehåller flera generella ramar som beskriver aktioner och deras varaktighet. Moderramen *Activity* är icke-lexikal och används för att definiera aktioners ramelement – en aktiv **agent** (AGENT) företar sig en **aktivitet** (ACTIVITY) under en viss tidsrymd. Dotterramarna till ramen *Activity* beskriver början, varaktigheten och slutet på aktionen.

Eftersom konstruktionen *verba_pa.forts* kan användas för att ge fortsättningsbetydelse till olika sorters aktiviteter, kopplas den till ramen *Activity_ongoing* – den aktivitetsram som beskriver aktioner med oavgränsad aktionsart. Konstruktionselement och ramelement stämmer överens, eftersom partikeln *på* är det fasta led som markerar aktionens fortsättningsbetydelse.

verba_pa.forts

Konstruktionselement: AGENT, ACTIVITY, CEE ("PÅ")

Activity_ongoing

Ramelement: ACTIVITY, AGENT, DURATION

Konstruktion: *verba_pa.forts*

Ramförslag: *Activity_ongoing*

4.4.3 *De kivas*

Konstruktionen *recip_dep* uttrycker ömsesidigt handlande med pluralt subjekt med hjälp av verbets deponentiella *s*-form. Alla inblandade i aktiviteten är lika aktiva i och lika påverkade av det som sker, som i exempel (21).

(21) Clara och PH brottas.

AGENT

ACTIVITY

Ömsesidigheten i handlandet är konstruktionens huvudfunktion, därför kopplas den till ramen Reciprocity.

Reciprocity är en icke-lexikal ram som beskriver symmetri mellan protagonister som engagerar sig i någonting. Protagonisterna i ramen är antingen uppdelade i **två jämlika parter** (PROTAGONIST1 och PROTAGONIST2), eller sammanslagna i **en grupp individer** (PROTAGONISTS). Ramen fungerar som bakgrund till mer specifika ramar för olika händelser, som Chatting, Exchange och Collaboration. Eftersom konstruktionen är mer generell än så och kan användas för att uttrycka ömsesidighet i många olika sorters aktiviteter är kopplingen till den icke-lexikala ramen Reciprocity tillfredsställande.

recip_dep

Konstruktionselement: AGENT, ACTIVITY

Reciprocity

Ramelement: PROTAGONIST1, PROTAGONIST2, PROTAGONISTS

Konstruktion: recip_dep

Ramförslag: Reciprocity

5. Diskussion

5.1 En trevande kärleksaffär

Konstruktioner och ramar kommer överens, ibland. I mina analyser av enskilda konstruktioners kopplingar till ramar i frasnätet har jag hittat flera lyckliga partnerskap. De konstruktioner som kan kopplas till ramar har det gemensamt att de har en referentiell betydelse som passar frasnätets beskrivningsformat. I ett fåtal fall kan konstruktionen i sin helhet jämföras med en lexikal enhet. I de flesta fall är konstruktionerna mer komplexa än så. Jag har argumenterat för kopplingar också i fall där konstruktionselement och ramelement inte överensstämmer, kopplingen motiveras i så fall med stöd i konstruktionsdefinitionen.

Eftersom både konstruktioner och ramar kan vara mer eller mindre generella eller ha en mer eller mindre snäv betydelseavgränsning så sker kopplingen på olika nivåer i frasnätets hierarki.

I vissa fall stämmer avgränsningen överens, som i kopplingen mellan konstruktionen `verba_pa.forts` och ramen `Activity_ongoing` där konstruktionens fortsättningsbetydelse motsvarar ramens generella beskrivning av en pågående aktivitet.

I andra fall har konstruktionerna en snävare semantisk avgränsning än målramen, som i kopplingarna mellan konstruktikonets jämförelsekonstruktioner och ramen `Evaluative_comparison`.

I ytterligare fall kan samma konstruktion användas för att uttrycka koncept som hör hemma i olika ramar med en snävare avgränsning än konstruktionens, som i fallet där konstruktionen `proportion_per` kopplas till flera olika ramar för frekvens och proportion.

I några fall går det att argumentera för en koppling mellan konstruktion och ram även om kopplingen bara fångar någon aspekt av konstruktionens betydelse, som med figurativa konstruktioner där kopplingen enbart pekar ut den domän inom vilken metaforens överförda betydelse ska tolkas.

Oavsett om kopplingarna är fullträffar eller ungefärliga hänvisningar kan frasnätet enbart användas för att beskriva semantisk betydelse. Den utförliga informationen om konstruktionernas särdrag, form och variationsmöjligheter kommer också fortsättningsvis att hänvisas till konstruktionsposterna i konstruktikonet.

5.2 Kopplingskriterier

Frågan om vad som är tillfredsställande kopplingskriterier mellan konstruktioner och ramar kan inte avgöras utan att väga in vad vi ska ha kopplingarna till. Enskilda kopplingsanalyser där forskaren jämför konstruktionselement med ramelement och väger konstruktionens betydelseavgränsning mot olika nivåer i frasnätets hierarki är åtminstone en framkomlig väg för att närmare integrera konstruktikonet med frasnätet och andra språkteknologiska resurser. För en konstruktionsgrammatiker som arbetar mot målet att lösa upp gränserna mellan grammatik och lexikon är det en vinst i sig. Ur en konstruktionsgrammatisk synvinkel är lexikala enheter inget annat än lexikala konstruktioner. Om frasnätet ska förmå beskriva hur människor uttrycker sin kognitiva kunskap om världen med hjälp av språket så hör också flerordiga konstruktioner hemma där.

I min undersökning har jag också visat att det går att använda de ungefärliga kopplingskriterierna för att underlätta tvärlingvistiska

jämförelser mellan olika språks konstruktioner. Genom att koppla konstruktioner till ramar går det att tydliggöra hur deras användning avgränsas till en viss semantisk domän. För pedagogiska syften skulle det också vara användbart att utnyttja kopplingarna från andra hållet, att via ett språks frasnät kunna hitta fram till språkspecifika konstruktioner för sådant som mått, datum och frekvens, eller olika figurativa uttryck för till exempel intelligens.

Det problematiska med de ungefärliga kopplingskriterierna är att de inte uppfyller de krav som måste ställas på resurserna ur ett språkteknologiskt perspektiv. Tills vidare måste kopplingsförslagen alltså ses som hänvisningar mellan konstruktioner och ramar, då de formella kraven på överensstämmelse mellan konstruktionselement och ramelement inte uppfylls.

5.3 Frågor för framtida undersökningar

Inom ramarna för min undersökning har jag inte haft utrymme att göra några utförliga analyser av de konstruktioner som inte kan kopplas till ramar. Tidigare analyser har lagt fram hypotesen att dessa konstruktioner kan beskrivas som ”mer grammatiska” än de ramframkallande konstruktionerna som är ”mer lexikala” (Lyngfelt m.fl. 2012). Uppdelningen mellan ”mer grammatisk” och ”mer lexikal” är otillfredställande vag, särskilt med tanke på att både konstruktikonets och frasnätets beskrivningsformat rymmer såväl syntaktisk som semantisk information om de ingående elementens realisering i språket.

Min egen inventering av konstruktionerna i det svenska konstruktikonet tyder på att konstruktioner utan kopplingar till ramar kan ha flera olika funktioner som gör dem svåra att klassificera med en gemensam nämnare. Det kan till exempel röra sig om konstruktioner för informationsstruktur, emfas, ordbildning, samordning, ellipser eller modala konstruktioner som säger någonting om talarens inställning till innehållet i satsen.

Ifall arbetet med att koppla konstruktioner med ramar kommer att visa sig vara en fruktbar sysselsättning kommer också dessa konstruktioner att behöva tas i beaktning på ett eller annat sätt. Till att börja med genom en mer grundlig analys av vad som skiljer dem från de ramframkallande konstruktionerna.

6. Litteraturförteckning

- Borin, Lars, Dana Dannélls, Markus Forsberg, Maria Toporowska Gronostaj, Dimitrios Kokkinakis 2010. The past meets the present in Swedish FrameNet++. *14th EURALEX International Congress*, pp. 269–281. Leeuwarden: EURALEX.
- Bäckström, Linnea, Benjamin Lyngfelt, Emma Sköldberg (under utgivning). *Approaching Swedish correspondents to the entries in the Berkeley FrameNet Constructicon. A step towards interlingual constructicography*. Kommer i *Constructions and Frames*.
- Gawron, Jean Mark 2011. Frame Semantics. In: Maienborn, Claudia, Klaus von Heusinger, Paul Portner (eds), *Semantics: An International Handbook of Natural Language Meaning*. (HSK Handbooks of Linguistics and Communication Science Series vol. 23) Berlin: Mouton de Gruyter.
- Goldberg, Adele E. 2012. Constructionist approaches. In: Hoffman, Thomas, Graeme Trousdale (eds), *The Oxford Handbook of Construction Grammar*, pp. 15-31. (Oxford Handbooks) Oxford: Oxford University Press.
- Fillmore, Charles J., Collin Baker 2010. A Frames Approach to Semantic Analysis. In: Heine, Bernd, Heiko Narrog (eds), *The Oxford Handbook of Linguistic Analysis*, pp. 313-339. (Oxford Handbooks) Oxford: Oxford University Press.
- Fillmore, Charles J., Russel R. Lee-Goldman, Russel Rhomieux 2012. The FrameNet Constructicon. In: Boas, Hans C, Ivan A. Sag (eds), *Sign-based Construction Grammar*, pp. 309-372. (CSLI Lecture Notes Number 193) Stanford: CSLI Publications.
- Lyngfelt, Forsberg, Markus Forsberg 2012. *Ett svenskt konstruktikon. Utgångspunkter och preliminära ramar*. Göteborg: Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.
- Lyngfelt, Benjamin, Lars Borin, Markus Forsberg, Karin Friberg Heppin, Richard Johansson, Rudolf Rydstedt, Maria Toporowska Gronostaj, 2013. Frame Elements and Construction Elements, Division of Labor in the Swedish FrameNet and Constructicon. *International Cognitive Linguistics Conference 12*. Edmonton, Canada, June 2013.

FrameNet <<https://framenet.icsi.berkeley.edu/fndrupal/>> Hämtad 2013-12-18

Konstruktikon <<http://spraakbanken.gu.se/swe/resurs/konstruktikon>> Hämtad 2013-12-18

SweFN <<http://spraakbanken.gu.se/swefn/>> Hämtad 2013-12-18